

УДК 316.3

Шевчук Т. С., ст. викл., Ярмолюк Я. М., ст. 4 курсу ФЗГ (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

УЧАСТЬ ЖІНОК У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВСТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто участь жінок в політичній сфері на державному та регіональному рівнях. Здійснено огляд чинного законодавства щодо питання забезпечення рівних прав чоловіків та жінок в політиці. Запропоновано основні напрямки посилення гендерної рівності у політичному житті України.

Рассмотрено участие женщин в политической сфере на государственном и региональном уровнях. Осуществлен обзор действующего законодательства относительно вопроса обеспечения равных прав мужчин и женщин в политике. Предложены основные направления усиления гендерного равенства в политической жизни Украины.

Participating of women in a political sphere on state and regional levels was considered. The review of current legislation in relation to the question of providing of equal rights for men and women in a policy was carried out. Basic directions of strengthening of gender equality in political life of Ukraine were offered.

Ключові слова: гендерна політика, гендерна рівність, жінка-політик, рівні права.

Актуальність теми. Одним із найактуальніших питань в політиці вже тривалий час є «жіноче» питання, а саме: «Чи є місце для жінки в політиці?». Отримати на нього однозначну відповідь досить складно, оскільки історично сформувався образ жінки, в якому насамперед вбачають матір, дружину, берегиню домашнього затишку і зовсім не політичного чи громадського діяча. Та все ж таки існує думка й про те, що жінка нічим не відрізняється від чоловіка з професійної точки зору і також може займати високі державні посади, досягати успіху і залишати свій вагомий внесок в історії своєї країни. Яскравими представницями прекрасної частини людства, які незважаючи на все досягли популярності і стали еталоном для наслідування в політичному середовищі є Маргарет Тетчер, Мадлен Олбрайт, Ангела Меркель, Кондоліза Райс, Гілларі Клінтон, Даля Грибаускайте, Юлія Тимошенко.

Однак, в Україні ще й досі панує патріархальний тип політичної культури, який перешкоджає доступові жінок до політики, вважаючи її суто чоловічою справою. В наслідок чого, існує гендерний дисбаланс в політичному середовищі.

Дослідженням проблеми гендерної рівності присвяченні численні наукові дискусії, семінари, конференції, окремі соціологічні дослідження та

праці. Її розробленням займались, зокрема, вітчизняні політологи Л. Кормич, Г. Саєнко, Л. Лисенко, Г. Ткаченко, а також соціологи М. Линовицька, І. Жеребкіна, О. Іващенко, Л. Морозко, Е. Плісовська та ін. [1, С. 27].

Мета даного дослідження полягає у розгляді сучасного становища жінок у політичній сфері та визначенні основних напрямків встановлення гендерної рівності в політиці України.

Цивілізований світ давно зрозумів і сприйняв необхідність активної участі жінок у політиці і, без сумніву, визнав неоціненну користь і важливість такої участі. Присутність жінок у політиці змінює її характер, її спрямованість на користь соціально-орієнтованих програм, ідеалів гуманізму і ненасильства. Найдалекоглядніші політики визнають, що прихід жінок у політику робить життя суспільства справедливішим, повнішим, гармонійнішим, демократичнішим. Жінки-політики підкреслюють пріоритетність таких проблем, як безпека в суспільстві, боротьба з корупцією, соціальне забезпечення, освіти, охорони здоров'я, зайнятість, просування жінок по службі тощо [2, С. 176].

Гендерна рівність та участь у політичному житті є основними складовими сучасного демократичного управління. Відповідно до міжнародних стандартів, чоловіки і жінки мають рівні права на повноцінну участь у всіх аспектах політичного процесу. Однак, на практиці, жінкам набагато важче повною мірою скористатися цими правами.

Ступінь залучення жінок до політичної активності та доступу до прийняття рішень може розглядатись як ключовий показник гендерної рівності суспільства. Гендерна рівність у прийнятті рішень має розглядатись з точки зору того, чи знаходяться жінки на посадах, обіймаючи які можна ухвалювати рішення або впливати на їхнє прийняття нарівні з чоловіками [3, 4].

Представлення жінок у політиці впродовж останніх 20 років, з моменту набуття Україною незалежності, хоча й змінюється на краще, але дуже повільними темпами, а результати останніх виборів до Верховної Ради, навпаки, демонструють погіршення ситуації. Так, у 1994 році було 5,7% депутатів жінок, у 1998 – 8,1%, у 2002 – 5,1 %, у 2006 – 8,5%, у 2007 – 7,5%. За часткою жінок у парламенті згідно дослідження Всесвітнього економічного форуму «Глобальний гендерний розрив. Звіт за 2010 рік» Україна посідає 112 місце серед 134 країн [4, С. 300]. Для порівняння, кількість жінок-парламентерів у світі в середньому становить 19,2%, в Європейському Парламенті – 35%.

Подібна ситуація сформувалася і на регіональному рівні. Якщо проаналізувати списки депутатів, обраних до обласних рад України, то і там відсоток жінок-депутатів від будь-якої партії чи блоку невисокий – в середньому він становить 10,3%. У цьому випадку навіть не можна вести мову про те, що в Україні існують регіони, в яких хоча б сформувалася тенденція до гендерно рівного представництва інтересів в обласних радах. Так, це можна побачити на основі даних Державного комітету статистики України, опублікованих на сайті Жіночого консорціуму України (таблиця).

Представництво жінок і чоловіків в обласних радах

№	Назва області	Загальний депутатський склад області	Депутати жіночої статті	Депутати чоловічої статті
1	АРК	96	8	88
2	Вінницька	132	15	117
3	Волинська	80	8	72
4	Дніпропетровська	140	12	128
5	Донецька	180	19	161
6	Житомирська	84	5	79
7	Закарпатська	114	13	101
8	Запорізька	100	13	87
9	Івано-Франківська	114	8	106
10	Київська	148	12	136
11	Кіровоградська	100	16	84
12	Луганська	124	12	112
13	Львівська	116	9	107
14	Миколаївська	96	17	79
15	Одеська	66	7	59
16	Полтавська	120	8	112
17	Рівненська	80	7	73
18	Сумська	100	10	90
19	Тернопільська	120	13	107
20	Харківська	133	12	121
21	Херсонська	84	10	74
22	Хмельницька	104	9	95
23	Черкаська	104	18	86
24	Чернівецька	103	10	93
25	Чернігівська	100	9	91

Джерело: складено авторами за матеріалами [9].

На основі таблиці було створено карту для графічного відображення представництва жінок-депутатів в радах обласного рівня (рисунок).

Рисунок. Представництво жінок в обласних радах (у відсотках)

Такий показник України свідчить про глибоку гендерну нерівність в країні, незбалансованість міжстатевих відносин, відсутність рівноваги між жінками і чоловіками у політичній сфері. Політична влада є в основному одностатевою і виконує чоловічу волю, а також пропонує чоловічі цінності й стандарти для всього суспільства. А якщо врахувати, що політична система суспільства і її основна інституція – держава – є найвпливовішою, найактивнішою сферою, яка найширше охоплює своїм впливом все суспільство і найбільш мобільно діє, то воля чоловіків фактично стає панівною майже в усіх сферах державного і громадсько-політичного життя.

Жінки, в свою чергу, здебільшого залишаються поза державними та іншими формами політичного владарювання.

В той же час, різноманітні дослідження ООН свідчать про те, що країни, які посідають перші позиції щодо представництва жінок у політиці, також мають найкращі показники якості життя й економічного розвитку. Тому досить важливою умовою розвитку України є й забезпечення рівного доступу до процесу прийняття рішень як для чоловіків, так і для жінок [3, 8].

На законодавчому рівні чоловіки і жінки мають рівні права, закріплені у Конституції. Згідно статті 24 Конституції України рівність прав жінки і чоловіка забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професій-

ній підготовці, у праці та винагороді за неї, а згідно з п. 1 ч. 5 ст. 3 Закону України «Про вибори народних депутатів України» забезпечується рівне виборче право чоловіків та жінок.

Проте у законодавстві України є велика кількість підзаконних та нормативних актів, в яких є положення, які визначають обмеження прав жінок обіймати певні посади, наприклад у військовій сфері. Винятки також становлять випадки, так званої, позитивної дискримінації щодо жінок, які, однак, можуть обмежувати певні права жінок. Наприклад, в Кодексі законів про працю України вказано, що «не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років» [6, 2]. Такі положення в законодавстві начебто й охороняють жінок, але в той же час можуть виступати перешкодою у їх кар'єрному зрості. Тому набагато краще було б, якби згідно законодавства жінки мали право самостійно обирати що для них краще – залишатися вдома чи працювати.

Ухвалення у 2005 році Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» приблизило реалізацію принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Відповідно до ст. 15 вище зазначеного Закону, політичні партії та виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України передбачають представництво як чоловіків, так і жінок у відповідних виборчих списках [8, 1]. Однак, Закон України «Про вибори народних депутатів України» не містить норм та механізмів, які б забезпечили виконання ст. 15 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

У 2010 році до розгляду Верховної Ради було запропоновано законопроект, який передбачав внесення змін до Законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» в частині формування виборчих списків. Законопроект визначав порядок, який забезпечує представництво у виборчому списку в кожній п'ятірці кандидатів у депутати як жінок, так і чоловіків. Така норма гарантувала б щонайменше 20% представлення жінок у державних виборних органах. Проте цей Законопроект було відхилено Верховною Радою України. Відповідно, питання, які стосуються збільшення представництва жінок серед кандидатів під час виборів залишилися невирішеними й до сьогодні [3, 10].

Сумніви в доцільності законодавчого визначення квот представництва жінок в органах державної влади нещодавно виразив Голова Верховної Ради України Володимир Литвин. І хоча, на сьогодні у парламенті зареєстровано близько 30 законопроектів, які стосуються збільшення представництва жінок в органах влади, спікер вважає, що збільшити представництво жінок в них неможливо лише завдяки внесенню змін до законодавства. Він також висловив думку, що справа не стільки в законодавстві, скільки у ставленні суспіль-

ства до цієї проблеми: «Якщо суспільство не буде готове, якщо ми не позбудемося того, що в нас уже є традицією, і в принципі, воно вже входить в християнську ментальність, згідно з якою чоловік – це вища істота, оскільки жінка створена була із ребра Адама, відповідно вона вже стоїть одразу на нижчому шаблі, і цей принцип, очевидно, він дає про себе знати, і законами нічого не вирішити» [10, 1].

Такі висловлювання про другосортність жінки приймаються як відверта зневага до українських жінок і до жінок в політиці зокрема. Вони також навіязують суспільству думку про вигадану чоловіками-політиками «патріархальну традицію» та про роль жінки як домашньої обслуги. Подібна філософія віддаляє Україну від ЄС, де гендерна рівність є ознакою демократичного суспільства і важливою складовою політики [11, 1].

Тому, незважаючи на очевидний прогрес, досягнутий Україною у забезпеченні гендерної рівності, поточна ситуація демонструє неприйнятно низький рівень участі українських жінок у політичному житті та процесах прийняття рішень на високому державному рівні.

Для впровадження та реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, в тому числі і на підвищення політичної участі та політичного лідерства жінок в Україні, необхідні узгоджені дії не лише парламенту, Президента та уряду, а й політичних партій, громадських організацій, медіа та громадськості.

Оскільки чинне законодавство має ряд недоопрацювань стосовно утвердження гендерної рівності, тому доцільно провести заходи для забезпечення повноцінних прав жінок у політичній сфері.

Подолання гендерного дисбалансу в політиці варто зосереджувати не лише на рівні політичних партій, оскільки участь жінок у політичному житті може відбуватися і поза партійними структурами. Так, жіночі громадські організації, рухи, мережі та медіа також можуть сприяти політичній участі жінок.

Відповідно до цього, пріоритетними напрямками діяльності, стосовно утвердження рівних прав чоловіків і жінок в політиці, повинні бути:

1. виконання Україною міжнародних зобов'язань;
2. законодавче забезпечення та внесення змін до виборчого законодавства для збільшення представництва жінок на вищих урядових посадах та в державних виборних органах;
3. законодавче закріплення представництва обох статей у партійних виборчих списках;
4. надання квот для збільшення представлення жінок у партійних структурах;
5. вдосконалення гендерної статистики;
6. ведення гендерного моніторингу діяльності політичних сил;

7. здійснення гендерного бюджетування та гендерного аналізу державних рішень;
8. посилення просвітницької діяльності для подолання наявних дискримінаційних стереотипів щодо жінок;
9. проведення навчальних програм з питань гендерної рівності для представників місцевих і центральних органів влади, судових органів, шкіл, соціальних служб та правоохоронних органів.

1. Євтушевська О. І. Проблеми політичного лідерства в сучасній Україні: гендерний аспект / О. І. Євтушевська // Наукові праці МАУП. – К., 2011. – С. 27-31. 2. Гендерні аспекти державної служби: монографія / М. Пірен, Н. Грицяк, Т. Василевська, О. Іваницька; ред. Б. Кравченко. – К. : Основи, 2002. – 335 с. 3. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегії впливу / Український жіночий фонд. – К., 2011. – 39 с. 4. The Global Gender Gap Report 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2010>. 5. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. 6. Кодекс Законів про працю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 7. Закон України «Про вибори народних депутатів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>. 8. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>. 9. Гендерна мапа України. Жіночий консорціум України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gendermap.org.ua/>. 10. Герман вимагає вибачень від Литвина. Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/489383-german-vimagae-vibachen-vid-litvina.html>. 11. Жінки парламенту ополчилися проти Литвина. Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/489427-jinki-parlamentu-opolchilisya-proti-litvina.html>.

Рецензент: к.політ.н. Ткаченко Г. І (НУВГП)